PARÁDI József

Kontinuitás és újrakezdés a XIX–XX. századi magyar rendvédelemben

A kontinuitás és az újrakezdés témakörét a magyar rendvédelemnek a kiegyezéstől az ezredfordulóig terjedő időszakára kiterjedően vizsgáltam. Célom a XIX–XX. századi szuverén magyar állam rendvédelmi modelljének vizsgálata volt. Ebből fakadóan az idegen elnyomás a neoabszolutizmus – amely a magyar államiságot is kiiktatta – rendvédelmének értékelése nem képezte tevékenységem részét.[1] A szuverenitást illetően a korlátozott szuverenitást is szuverenitásnak tekintettem. A kiegyezést pedig azért tartom a vizsgálati idő célszerű kezdetének, mert a polgári nemzetállam ezzel az aktussal jött létre Magyarországon.[2] Az l848–1849-es forradalom- és szabadságharc állama csupán kísérletnek tekinthető, amelyet erőteljesen befolyásoltak a védelmi harcok.[3] Az 1848–1849-es forradalmat és szabadságharcot megelőző magyar állam rendi berendezkedése pedig értelmetlenné teszi az összehasonlítást a polgári időszakkal. Magyarország német megszállásának időszakát a szuverenitás hiánya periódusának tekintettem. Ebből fakadóan ezen időszakot sem vontam be vizsgálódásomba.

A kontinuitást és az újrakezdést a központi államhatalom közvetlen felügyelete alá tartozó önálló rendvédelmi testületek tekintetében vizsgáltam. A rendvédelmi testületeken belül egy–egy rendvédelmi tevékenységi kör végzésére elkülönített struktúrákkal – mint például a határszéli csendőrség (1891–1919) – külön nem foglalkoztam.

Nem tekintettem továbbá a vizsgálat tárgyának az elhárító és felderítő apparátusokat függetlenül attól, hogy e szervezeteket a véderőhöz vagy más civil tárcához telepítették. Ugyancsak a vizsgálaton kívüli szféra részének tekintettem a haderőn belüli rend fenntartására hivatott szervezeteket.

Álláspontom szerint három kérdés megvizsgálásával lehet a vizsgált időszak magyar rendvédelmében a kontinuitás és az újrakezdés témáját kifejteni.

1. A vizsgált időszak magyar rendvédelme valóban újrakezdések sorozata volt? A kontinuitás vagy az újrakezdés dominanciája állapítható e meg?

2. Miért került sor az újrakezdésekre, és rni volt azok lényege?

3. Mi az újrakezdések hatása, a kontinuitás haszna?

1. A vizsgált időszak magyar rendvédelme valóban az újrakezdések sorozata volt?

A mintegy másfél évszázad magyar nemzet egyébként is viharokkal bővelkedő történelme meglehetősen eseménydús időszakának bizonyult. Ezen idő alatt:

- két világháborúban vett részt az ország a vesztesek oldalán;
- továbbá a történelmi Magyarország területének csaknem $^{2}/_{3}$-át lakosságának közel $^{1}/_{2}$-ét elcsatolták, a kárpát-rnedencei magyar etnikum mintegy $^{1}/_{3}$-a a trianoni határokon túlra került;
- a magyar állam az alkotmányos monarchiával kezdődően a pártállamig terjedően jelentős változásokon esett át;
- az ország a térség meghatározó államából – ellenséges érzületekkel terhelt népek gyűrűjévei körülölelt – kis országgá vált;
- a többé kevésbé önellátásra is alkalmas kárpát-rnedencei gazdasági egység felaprózása nyomán az ország gazdasága nyitottá és sérülékennyé vált, majd a Kárpát-rnedencén belüli együttműködést egy külső nagyhatalom igénye tette lehetővé jóval nagyobb gazdasági egység keretein belül, végül pedig az Európai Unió gazdaságába integrálódik a magyar és az utódállamok gazdasága egyaránt.

Az európai, a kárpát-rnedencei és az országon belüli körülmények alakulása egyaránt jelentős mértékben hozzájárult a magyar rendvédelemben megvalósult dinamikus változásokhoz.

A magyar rendvédelem vizsgálata során nem lehet eltekinteni a magyar állam változásaitói, a magyar állam egészére kiható változásoktói, mivel ennek függvényében alakult nemzeti rendvédelem- történetünk. A vizsgált időszakban lényegében két nagy korszak különböztethető meg, a polgári és a pártállami időszak. Az 1918–1919-es forradalmak nyomán kialakuló Tanácsköztársaságot témánk szempontjából csupán kísérletnek tekintem, bár kétségtelen, hogy a magyar rendvédelem alapos átrendezésével járt, azonban néhány hónapos regnálását követően az eredeti állapot lényegében helyreállt.

A pártállami magyar rendvédelem – hasonlóan a tanácsköztársasági modellhez – a keleti diktatórikus szisztémát vette át, több éves átalakulási folyamat eredményeként. E folyamat célja lényegében a polgári magyar állam felszámolása volt oly módon, hogy helyébe a pártállam magyar változatát hozza létre. [4]

Negyvenéves működés után – a megszálló csapatok elnyomása nyomán – az ország deklarálta ugyan a polgári államhoz való visszatérését, amely azonban a gyakorlatban ellentmondásos módon valósult meg, számos gonddal terhelten.

A másfél évszázad nyomán tehát összességében öt ízben alakult át magyar állam először 1867-ben, majd 1919-ben két alkalommal ezt követően 1945 és 1950 között végül pedig 1989-ben a rendszerváltás nyomán, amely folyamat még ma sem tekinthető lezártnak. A kiegyezés nyomán a dualizmus időszakában (1867–1919) jött létre a polgári magyar állam.

Ennek részeként alakult ki a nemzeti rendvédelmi struktúra. Lényegében a polgári nemzetállam francia modelljét – a német nyelvterület közvetítésévek – adaptálták Magyarországra a kárpát-medencei sajátosságok figyelembe vételével. [5]

A magyarországi rendvédelem nem ismerte a rendfenntartásban alkalmazott erőszak központi államhatalomnak biztosított monopóliumát. A rend fenntartásának kötelezettségén a központi államhatalom és az önkormányzatok osztoztak. A rend védelme érdekében az országgyűlés országos hatáskörű, az önkormányzatok közgyűlései pedig lokális hatáskörű rendvédelmi testületeket hozhattak létre a kormány, illetve az önkormányzatok vezető testületeinek irányításával és fenntartásával. A törvények természetesen azonosak voltak az országban, azonban a törvényekben foglaltak érvényesítése érdekében a kormány és az önkormányzatok egyaránt létrehozhattak rendvédelmi szervezeteket. A kormány azokon a szakterületeken állított fel rendvédelmi testületeket, amelyek gondozása nem volt eredményesen megoldható az önkormányzatok felügyelet alatt álló rendvédelmi testületekkel. [6]

Ez a szisztéma a városok esetében ugyan életképes volt, azonban a kistelepülések nem rendelkeztek elegendő bevétellel ahhoz, hogy akár egy rendőr őrsöt is fenntartsanak. A vidék romló közbiztonsági állapotán a kormány kezdetben kormánybiztosok kiküldésével igyekezett javítani. Ilyen kormánybiztos volt a rettegett hírű RÁDAY Gedeon is. A kormánybiztosok antihumánus eszközökkel ugyan rendet teremtettek, amint azonban kitették lábukat az ellenőrzésükre bízott területről az anarchia rövid időn belül visszarendeződött. Nyilvánvalóan a rendvédelmi rendszer reformjára volt szükség. TISZA Kálmán kezdeményezésére ezt követőn hozták létre a *Magyar Királyi Csendőrség*et. A csendőrség a kormány közvetlen felügyelet alatt állt, költségeit a kormány fedezte. A testület személyi állománya katonának minősült, ezért személyi kérdésekben a honvédelmi tárca, az összes többi témakörben pedig a belügyi tárca alárendeltségébe tartozott, mivel a szervezet rendvédelmi testületnek minősült. [7]

A magyar rendvédelem tehát már csaknem 150 éve túljutott a falurendőrség ideáján.

Nevetséges és szomorú, hogy a rendvédelemért felelős magyar tárca vezetője, mint újonnan feltalált olyan gondolatként hirdeti a falurendőrséget, amely megvédi a vidék közbiztonságát. Ez a megoldás alkalmatlannak bizonyult.

A központi államhatalom közvetlen irányításával a századelőn 13 rendvédelmi testület működött az országban.[8] Ezen szervezetek szinte mindegyike a kiegyezés után jött létre vagy alakult át. Az önkormányzati rendvédelmi testületek többsége – mint például a városi rendőrségek – az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc előtt is működött, majd a kiegyezés után folyamatos fejlesztéssel tették alkalmassá a polgári viszonyok rendvédelmi igényei szerinti működésre. Az abszolutikus hatalom visszaszorulásával az osztrák fél ugyan kezdeményezte a birodalmi rendvédelmi szervezetek, illetve szakemberek átvételét, ettől azonban a magyar fél elzárkózott.[9] Végül is – a nemzet elnyomásában kevésbé frekventált szervezeteknél mint például a pénzügyőrség esetében – a neoabszolutizmus testületeitől vettek át szakembereket az új magyar rendvédelmi szervezetek, de nem a testületeket, illetve nem a teljes személyi állományt. A dualizmus időszakában a központi államhatalomnak alárendelt testületeket a kiegyezés után hozták létre. Voltak ugyan elődeik a neoabszolutizmus időszakában, az elődd szervezetek szakterülete többé–kevésbé megegyezett a dualizmuskori utódokéval. A dualizmuskori szervezetek azonban újonnan felállított rendvédelmi testületek voltak. Nem volt testületi kontinuitás a neoabszolutizmus és a dualizmus rendvédelmi testületei között, hiszen merőben új személyi állománnyal, szervezettel, diszlokációval és szabályozással működtek, még akkor is ha tevékenységük során hasznosítottak neoabszolutizmus kori tapasztalatokat is.[10]

A századforduló időszakára kiforrott állapotba kerülő magyar rendvédelem fokozatosan alakult ki. Kezdetben a közrendet a településenként működtetett rendőrségek tartották fenn, inkább rosszul mint jól. E mellett a kiegyezéstől működött a *Magyar Királyi Büntetésvégrehajtás*, a *MagyarKirályi Pénzügyőrség*, a *Magyar Királyi Nemesi Testőrség* és a *Magyar Királyi Koronaőrség*. 1872-ben pedig szétválasztották a neoabszolutizmustól örökölt Magyar Királyi Vám- és Adóhivatalokat *Magyar Királyi Adóhivatalok*ká, és *Magyar Királyi Vámhivatalok*ká. A polgári fejlődéshez szükséges közbiztonság létrehozása és fenntartása érdekében hozták létre a *Magyar Királyi Csendőrség*et 1881-ben és a *Magyar Királyi Határrendőrség*et 1903-ban. Ennek a folyamatnak képezte a részét a *Magyar Királyi Darabont Testőrség* (1904), a *Magyar Királyi Képviselőházi Őrség* (1912) és a *Magyar Királvi Fiumei Rendőrség* (1916) létrehozása. Megszűnt viszont 1894-ben az 1840-ben felállított *Magyar Királyi Me-*

zőrendőrség, átadva feladatkörét az újonnan létrehozott mezőőri rendszerben tevékenykedő mezőőröknek **(I. sz. melléklet).**

Az Osztrák-Magyar Monarchia két társországában, az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban – függetlenül attól, hogy a kiegyezési alaptörvény a belügy részét képező rendvédelmet a két társország önálló hatáskörébe utalta – a rendvédelmi struktúra hasonló volt. Vidéken mindkét országban a rendet a csendőrség, városokban pedig a rendőrségek tartották fenn. E mellett pedig a pénzügyőrség és a büntetés-végrehajtás szervezetei is működtek a két társországban. A határok őrizetét a csendőrség, a pénzügyőrség és a rendőrség mindkét társországban közösen látta el, bár az Osztrák Császárságban külön határrendőrséget nem hoztak létre. Hasonló volt a helyzet a két társország által közösen irányított Bosznia-Hercegovinában is.[11] Annak ellenére, hogy a két társország legfőbb közjogi méltóságának a tisztét egyetlen természetes személy látta el, a testőrségeket a két közjogi tisztség védelmére külön–külön szervezték, így azok nem egyeztek meg az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban. A Magyar Királyságban külön koronaőrség és képviselőházi őrség is működött. Ezen testületek szerepe azonban – annak ellenére, hogy fontos szerepet töltöttek be az állam zökkenőmentes tevékenységének biztosítása terén – működésük nem volt meghatározó jellegű az ország közrendjére és közbiztonságára.

A polgári magyar állam rendvédelmi struktúrája tehát nyilvánvalóan a dualizmus időszakában jött létre, nevezetesen a századforduló időszakára érte el kifejlett formáját. A dualizmus időszakában hosszabb–rövidebb ideig tíz országos rendvédelmi testület működött, valamint három regionális rendvédelmi testület tartozott a központi államhatalom közvetlen felügyelete alá.[12] E 13 szervezet közül három testület már a kiegyezés előtt is működött.[13] egy szervezet pedig a jogelőd szervezetből vált ki.[14] Kilenc rendvédelmi testületet viszont újonnan állítottak fel, bár létrehozásuk során hasznosították a korábbi, illetve külföldi tapasztalatokat.[15]

A dualizmus időszakában működő vizsgált rendvédelmi testületek tehát döntően a ki egyezést követően jöttek létre, illetve a korábbi indíttatású szervezetek is megújult formában tevékenykedtek a kiegyezés után. Új struktúra, új diszlokáció, új szabályozás és új személyi állomány, ezen belül pedig új szakmai elit gondoskodott arról, hogy a dualizmus kori rendvédelem a polgári magyar állam igényeinek megfelelő módon működjön. A 12000 főnyi Magyar Királyi Csendőrség, és az ugyancsak megközelítőleg 12 000 főnyi magyarországi rendőrségek, valamint a fennmaradó rendvédelmi testületek csaknem 12000 főt számláló személyi állománya alkotta a magyar rendvédelmi szakgárdát. Ennek a személyi állománynak néhány főnyi szakembertől eltekintve nem sok köze volt a neoabszolutizmus kori rendvédelemhez.

A mintegy 35 000 főnyi rendfenntartó a 287 000 km2 területen, csaknem 20 000 000 főnyi lakosság körében tartotta fenn a rendet – a mai viszonyokhoz képest – irigylésre méltó eredményességgel, hiszen a csendőrök 90 %, a rendőrök pedig 80 % körüli bűnfelderítési mutatót produkáltak. Az eredményességnek több oka volt.

- A rendvédelmi testületek személyi állományának a képzettségi színvonala ugyan testületenként változott, azonban a legnagyobb és legerősebb szervezet a Magyar Királyi Csendőrség esetében a testületi tagok képzettsége magasabb volt a hasonló társadalmi állásúak átlagánál.[16] Valamennyi testületnél kialakult egy szakmai elit réteg, amely akkor képzettségi szintjéhez viszonyítva magas képzettséggel rendelkezett, alkalmas volt a szervezet irányítására, a fejlesztésre, külföldi tapasztalatok adaptálására, együttműködésre a társszervezetekkel stb.
- A rendvédelmi testületek szervezeti felépítése és diszlokációja nem volt hivatali hierarchia orientált, hanem a bűnmegelőzés és bűnfelderítés praktikumának primátusát volt hivatva biztositani.[17]
- Rendkívül kiterjedt társadalmi segítők – gátőrök, pályaőrök, vadőrök, stb. – népes csapata támogatta a rendvédelmi testületek tagjainak eredményes szolgálatellátását. Ezek a segítők az állam költségvetését nem terhelték, hiszen törvény írta elő az érintett társaságoknak olyan személyzet alkalmazását, akik családostul a területen laktak, elvégezték a kisebb javításokat, illetve felügyelték és irányították az ilyen munkálatokat, valamint előállították területükön azokat, akik a fennálló szabályoktói eltérő magatartást tanúsítottak.[18]
- A rendvédelmi testületek vezetése eredményes és magas színvonalú volt. A személyi állomány 5 %-a alkotta a tiszti kart, amely – az állampolgárokkal, mint hatósági személy nem kerülhetett kapcsolatba, azonban – a testület vezetését kiválóan ellátta. A személyi állomány 95 %-ának a munkáját rendkívül hatékonyan szervezte.[19]
- A nagyobb tömegeket igénylő rendvédelmi akciók megvalósításába a véderő bevon ható volt.

Nevezetesen a Magyar Királyi Honvédség csapatainak az alkalmazására több ízben sor került. Ebből fakadóan pedig az élő előkoncentrációt megvalósító szervezeti elemek létrehozására nem volt szükség a magyar rendvédelemben. [20]

Bizton állítható, hogy a dualizmuskori rendvédelmet nem az előző rendszerrel való kontinuitás, hanem az újrakezdés jellemezte. Az újrakezdés során ugyan átvett tapasztalatokat a neoabszolutizmus időszakából és a külföldi rendvédelmi rendszerektől egyaránt, azonban mégis az újrakezdés dominált a kontinuitással szemben.

A Tanácsköztársaság (1919) időszakában a helyzet egyszerű és egyben bonyolult is volt. Egyszerű, mivel valamennyi rendvédelmi testületet feloszlatták, helyettük pedig a *Vörös Őrség*et állították fel egyetlen rendvédelmi testületként. Bonyolult is, mivel az új rendvédelmi testület személyi állományát a megszűntetett szervezetek tagjai alkották, azonban a kulcspozíciókba munkás káderekет helyeztek akiknek fogalmuk sem volt a rend védelméről, a rendvédelmi szakembereket pedig adminisztratív munkakörök ellátására kárhoztatták. A Tanácsköztársaság vezetői kinyilvánították azon szándékukat, hogy a proletárdiktatúra kiépítése során arra a lenini tételre kívánnak hagyatkozni, mely szerint a polgári állam munkatársait – néhány kiváló szakembertől eltekintve – el kell távolítani az államapparátusból. Erre a lépésre azonban a harcban álló Tanácsköztársaságban nyilvánvalóan nem kerülhetett sor fennállásának 133 napja alatt.[21]

A 133 nap azonban nemcsak a vezetők lecserélésére volt elegendő. Kialakították a korábbi időszak rendvédelmi rendszeréből hiányzó elemeket is. A Lenin-fiúk gyűjtőnéven emlegetett csapatok lényegében terroralakulatok voltak, amelyet nem a külső támadások felszámolására alkalmaztak, hanem a lakosság azon része ellen vetettek be akik nem értettek egyet a Tanácsköztársasággal és felléptek ellene. A Tanácsköztársaság terroralakulatai nem csupán a már kirobbant lázadások leverését hajtották végre, hanem a készülődést is megtorolták, illetve a potenciális ellenállási lehetőségek felszámolására is törekedtek. Ennek keretében fegyverezték le az egyetlen csendőri erőkoncentrációt a Duna-Tiszaközén. A lefegyverzett csendőröket hazaküldték annak ellenére, hogy a rendvédelmi testületek tagjait a Vörös Őrség egyébként átvette. A prevenciónak estek áldozatul a csendőrség vezetői, akiket a Lenin-fiúk elhurcoltak, majd bestiális módon halálra kínoztak, végül pedig holttestüket az éj leple alatt a Dunába dobták. [22]

Mivel a Tanácsköztársaság vezetői kinyilvánították, hogy a korábbi törvények hatályukat vesztették, új normatívák létrehozására azonban nem állt rendelkezésre kellő idő, ezért lényegében az illetékesek igazságérzete dominált a rendvédelmi szervezetek működése során. Ez pedig az esetek többségében azt jelentette, hogy a személyi állomány hivatását a korábbi gyakorlatnak megfelelő módon, vagy ahhoz hasonlóan látta el. Mindenképpen új jelenség volt a magyar rendvédelemben, hogy e testületeket nem csupán a bűnösök felderítésére és elfogására alkalmazták – bár a bűnös fogalma is képlékenynyé vált – hanem egyfajta ítélkező, sőt ítéletvégrehajtó szerepet is testáltak a rendvédelmi szervezetekre, különösen azok terroralakulataira.[23]

Bizton állítható tehát, hogy a Tanácsköztársaság rendvédelmében nem a kontinuitás, hanem az újrakezdés dominált, bár az újrakezdés – az idő rövidsége miatt – nem tudott ugyan kibontakozni, azonban az újrakezdésre törekvés jól kitapintható.

A két világháború közötti időszakban (1919–1945) a Tanácsköztársaság leverését követően eltörölték a proletárdiktatúra tiszavirág életű rendvédelmi struktúráját és – a jogfolytonosság jegyében – a dualizmuskori rendvédelmi struktúrát reorganizálták kisebb módosításokkal. Újra felállították a *Magyar Királyi Csendőrség*et, a *Magyar Királyi Pénzügyőrség*et, a *Magyar Királyi Vámhivatalok*at, a *Magyar Királyi Koronaőrség*et, a *Magyar Királyi Képviselőházi Őrség*et és a *Magyar Királyi Büntetésvégrehajtást.*

1919-ben valamennyi rendőrséget a központi államhatalom közvetlen irányítása alá vonták, oly módon, hogy a rendőrségeket egyetlen nagy szervezetbe integrálták, a *Magyar Királyi Államrendőrség*be. E szervezetet pedig 1931-ben átszervezték és átnevezték *Magyar Királyi Rendőrség*gé.[24]

A Magyar Királyi Nemesi Testőrség és a Magyar Királyi Darabont Testőrség maradványait 1920-ban összevonták egy szervezetbe a *Magyar Királyi Testőrségbe*.[25]

A trianoni békediktátummal kapcsolatosan is sor került új rendvédelmi testületek létrehozására.

1921-ben létrehozták a *Magyar Királyi Folyamőrség*et. A testület a vízirendészet feladatkörét látta el, azonban álcázásával a dunai flottilla maradványait tartották fenn, illetve fejlesztették tovább. 1938-ban a testületet visszaintegrálták a Magyar Királyi Honvédségbe. A vízirendészeti teendőket ellátó szervezetrészt és feladatköröket pedig – a területi illetékesség elve alapján – a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség vette át. [26]

1921-ben felállították a *Magyar Királyi Vámőrséget*, amely lényegében a dualizmuskori határszé-

li csendőrség feladatkörét valósította meg a trianoni határokon az úgynevezett zöldhatárőrizet kivitelezésével. A Magyar Királyi Vámőrség hivatalosan a pénzügyi tárca kompetenciájába tartozott ugyan, azonban a testület álcázásában katonai erőt igyekeztek elrejteni.

1931-ben a Magyar Királyi Vámőrséget – változatlan feladatkörrel – a Magyar Királyi Határőrség váltotta fel, már a belügyi tárca kompetenciájába tartozó an, azonban a katonai erők álcázása továbbra is fenn állt. A Magyar Királyi Honvédség ezredeinek 1/3-a a határőrség álcázásával működött.

1938-ban a *Magyar Királyi Határőrség*et beolvasztották a Magyar Királyi Honvédségbe. A korábban álcázott katonai erők a véderő határbiztosító erejeként működtek a továbbiakban, a határőrizeti erők pedig továbbra is a zöldhatárőrizeti teendőket látták el. [27]

A két világháború közötti időszakban – leszámítva a nyilas rendszert – nem hoztak létre a Magyar Királyságban több, a központi hatalomnak alárendelt, országos hatáskörű rendvédelmi testületet.

A két világháború között tehát a központi államhatalom közvetlen irányításával összesen 12 országos hatáskörű önálló rendvédelmi testület működött. [28] A 12 testület közül 7 szervezet lényegében folyamatosan működött a két világháború között[29] szervezet pedig időszakosan. Az 5 időszakosan működő szervezet lényegében három vonulatot alkotott a rendőrség, a határőrség és a folyamőrség vonulatát. A Folyamőrség és a Határőrség lényegében beolvadt a haderőbe, míg a rendőrségek egymást követően működtek.

A trianoni békediktátum által 93 000 km^2 terültre és mintegy 8 000 000 főnyi lakosra csökkentett Magyar Királyságban hozzávetőlegesen a dualizmuskori rendvédelmi létszámot alkalmazták. A korszak sajátossága volt a dualizmuskorihoz képest felduzzasztott létszámú rendvédelem, mivel a győztes hatalmak kívánatosnak tartották a magyar rendvédelem fejlesztését. A haderőt viszont visszanyesték. Ebből fakadóan a rendvédelem a haderő egy részének a rejtésére is szolgált a Bled-i egyezményig.[30]

A trianoni békediktátum okozta sajátosságoktói eltekintve a két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme jelentős mértékben hasonlított a dualizmuskorira. Lényegében a dualizmuskorihoz hasonló eredményeket produkált. Az eredményesség okai is hasonlóak voltak:

- a személyi állomány szakmai színvonala továbbra is magas volt;
- a rendvédelmi testületek diszlokációja és struktúrája egyedi módon alakult a bűnmegelőzés és bűnfelderítés lehető leghatékonyabb kereteit létrehozva;
- a társadalmi segítők létszáma ugyan – az ország területének és lakosságának csökkenésével arányos módon – mérséklődött a dualizmuskorihoz képest, azonban még így is többszörösen meghaladta a rendvédelmi testületek személyi állományának létszámát;
- a rendvédelmi testületek személyi állományán belül továbbra is a dualizmuskorival megegyező egészséges arányok működ tek, a tiszti kar pedig kiválóan irányította testülettét;
- a véderő rendvédelmi alkalmazására továbbra is lehetőség nyílt, amellyel időnként éltek is, ebből fakadóan pedig a magyar rendvédelem továbbra is nélkülözte a jelentős élőerőt lekötő szervezeti egységeket, ilyen szervezetek a háború hatására jöttek csupán létre.

Nyilvánvaló, hogy a két világháború közötti rendvédelmet nem az előző rendszerrel a Tanácsköztársasággal való kontinuitás, hanem a dualizmuskori alapokra támaszkodó újrakezdés jellemezte. Lényegében – módosításokkal ugyan és tekintettel a trianoni békediktátum következményeire – ismét a dualizmuskori modellt hozta létre. Ebből fakadóan megállapítható, hogy nem a kontinuitás, hanem az újrakezdés jellemezte, bár az újrakezdés a korábbi rendszert megelőző rendvédelmi struktúra kontinuitását biztosította.

A pártállam időszakában (1945–1990) abból a szempontból állt elő a Tanácsköztársaság időszakához hasonló helyzet, hogy a magyar rendvédelmi rendszert lerombolva a szovjet mintát kívánták importálni Magyarországra. Abból a szempontból a helyzet azonban eltérő volt, hogy a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP), majd Magyar Kommunisták Pártja (KMP) végül pedig Magyar Dolgozók Párt ja (MDP) kezdetben nem rendelkezett politikai hatalommal. A megszálló csapatok támogatásával sikerült a hatalmat a baloldali blokknak antidemokratikus eszközökkel megszereznie és a politikai ellenfeleiket likvidálniuk, mely folyamat végén a saját szövetségeseiket is felszámolták. Ehhez azonban idő is kellett, így a magyar rendvédelmi modellt több éves folyamat következményeként alakították át a szovjet mintának megfelelő formátumúvá.

Az 1945 utáni magyar rendvédelmi struktúra úgy változott, ahogyan a magyar pártállam formálódott.

A Magyar Királyi Csendőrséget 1945-ben felszámolták a zsidó deportálások ürügyén.

Etikátlan és cinikus megoldásnak bizonyult, hogy a pokol bugyrait megjárt zsidóság szenvedéseit használta fel a komunisták által irányított baloldali blokk politikai céljai elérése érdekében. A valóság ugyanis az volt, hogy Komintem már a harmincas években állást foglalt a proletárforradalom nyugat-

európai kiterjesztésének esetére a csendőrségek felszámolása tekintetében, mivel a testülettípust a polgári állam egyik leghatékonyabb szervezetének tartották. Ennek a célnak szolgált kiváló ürügyeként a magyarországi csendőrségnek a zsidók deportálásában való részvétele. A történelmi valóság azonban az, hogy a csendőrség nem egyedül vett részt e dicstelen cselekedet megvalósításában. Nyilvánvalóan a bűnbak képzés igényét a testület megszűntetésének a szándéka motiválta.

A hatalom megragadására irányuló szalámi taktika szellemében a csendőrség megszűntetésével a magyar komunistáknak lehetősége nyílt arra, hogy átvegyék az irányítást a rendvédelem felett. A csendőrség hatáskörét ugyanis a rendőrség vette át. A megnövekedett feladatkör ellátás érdekében felduzzasztott létszámot pedig a KMP szimpatizánsaival lehetett feltölteni. Íly módon a testületen belül a KMP szimpatizánsok döntő fölénye vált kialakíthatóvá.

A Magyar Királyi Csendőrség tehát megszűnt, azonban a rendőrség is újjáalakult *Magyar Államrendőrség* néven. Az átmeneti időszak végére pedig – amikorra a rendőrségen belüli erőviszonyok is gyökeresen megváltoztak – ismét új névvel és szellemiségében és cselekedeteiben is a korábbitól eltérő szervezet jött létre *Magyar Rendőrség* vagy *Rendőrség* elnevezéssel. A rendvédelem mellett a haderőben is hasonló események mentek végbe. A *Honvéd Határőrség*et a baloldal fejlesztette, melynek felduzzasztott létszámát szimpatizánsaival tölthette fel. Olyan helyzetet hoztak létre, hogy a haderőn belül a Határőrség vált a 1egerősebbé. A folyamat következő állomásaként pedig a teljes haderő fejlesztése már egyértelműen a komunisták elképzelése, szerint valósult meg. A határőrség tehát a baloldal intencióit valósította meg majd a pártállam alakulása során elkerült a honvédelmi tárca kompetenciájából.

A határőrség mellett létrehoztak még egy határőrizeti szervezetet *a Határrendőrséget* ugyancsak a baloldali blokk irányítását követő rendvédelmi testületként, a belügyi tárca kompetenciájába tartozóan. Íly módon a Határőrség és a Határrendőrség által a határok ellenőrzése, az ország belseje feletti ellenőrzés pedig a monopol helyzetbe juttatott rendőrség által lényegében komunista felügyelet alá került.

A Magyar Királyi Pénzügyőrség és a Magyar Királyi Vámhivatalok helyett létrejött a *Vám- és Pénzügyőrség* kacskaringós szervezési folyamat eredményeként.

A volt Magyar Királyi Büntetés-végrehajtás helyett pedig létrehozták az új *Büntetés-végrehajtás* szervezetet.

A magyar pártállam fokozatos kiépülése során több lépcsőben épültek le a képviselőházi-, korona- és testőr szervezetek. A Magyar Királyi Testőrség reorganizálása helyet új *testőrséget* állítottak fel az új államfő számára, amely az államfő távozásáig funkcionált.

A koronaőrséget és a képviselőházi őrséget pedig az Államvédelmi Hatóság létrejötte után az új testület azon része „tanácsolta" el a további tevékenységtől amely szervezeti egységek átvették az országház őrzését. A volt koronaőrség pedig funkcióvesztettté válván szétoszlott.

Az új testületek új személyi állománnyal feltöltésének lehetőségéről a B-listázások gondoskodtak. Az új szervezetek szolgálati szabályzata, szellemisége és tevékenysége már a pártállam igényeit elégítette ki.

A fokozatosan kiépülő *Államvédelmi Hatóság* magába integráIta a határrendőrséget és a határőrséget.

Az Államvédelmi Hatóság azonban rövid életűnek bizonyult. Helyébe több szervezet lépett a *Karhatalom*, a *Határőrség,* és a *Kormányőrség.* Sajátos alakulatok voltak az elsősorban rendőrminisztériumként funkcionáló Belügyminisztériumban működő csoportfőnökségek, amelyek önálló országos hatáskörrel működtek, személyi állományuk azonban a rendőrség vagy más rendvédelmi testület kötelékébe tartozott.

A pártállam időszakában jött létre az *Ipari Őrség*, amely a rendszerváltás után is működött néhány évig. Feladatát a jelesebb ipari létesítmények és a rangos kulturális objektumok őrzése alkotta.

A pártállam időszakában a magyar rend védelmi modell átalakult a szovjet mintát követve, hatékonysága pedig mérséklődött a polgári magyar állam időszakához képest. A változások okát abban látom hogy:

- a személyi állomány szakmai színvonala erőteljesen romlott, bár a pártállam időszakában folyamatos fejlődés tapasztalható e téren, azonban még a periódus végén sem érte el a megelőző időszak színvonalát;
- a rendvédelmi szervezetek diszlokációja és struktúrája elszakadt a realitásoktók, a bűnügyi helyzettől;
- a rendvédelem civil szerveződéseinek új formái alakultak ki (önkéntes rendőr, önkéntes határőr stb.) amelyek lényegesen eltértek a polgári időszak formáitól;

- egészségtelen arányok alakultak ki a személyi állományon belül a rendfokozati csoportok között;
- a véderő ugyan a továbbiakban is bevonható volt a rendvédelembe, azonban ettől függetlenül nagy tömegeket alkalmazó rendvédelmi szerveződések jellemezték a periódus rendvédelmét.

A 93 000 km^2 területen mintegy 10 000 000 lakos körében – dinamikusan hullámzó létszámmal ugyan, azonban – összességében csaknem 90 000 fő látott el rendvédelmi teendőket. Hozzávetőlegesen a rendőrség 36 000 fő, karhatalom 20 000 fő, határőrség 20 000 fő, a büntetés- végrehajtás és a vám- és pénzügyőrség, valamint az ipaőrség mintegy 14 000 fő foglalkoztatásával látta el teendőit.

A rendszerváltáskor (1990) a vizsgált rendvédelmi struktúra lényegében a helyén maradt. Az állambiztonsági szervezeteknek a belbiztonsági részlegét feloszlatták ugyan, de a rendvédelmi struktúra egésze megmaradt. Csupán az országos vezetőket menesztették és a rendvédelmi testületekből a pártszervezeteket száműzték. Lényegében az életkor előrehaladtával nyugdíjazással és a jogkörnyezet változtatásának segítségével fokozatosan kísérelték meg átalakítani a pártállam rendvédelmi szervezeteit a polgári körülményeknek megfelelően. A rendszerváltás óta az Ipari Őrséget, a Kormányőrséget, majd a Schengeni Egyezményhez való csatlakozásunk nyomán a Határőrséget szüntették meg. Tovább funkcionál a *Rendőrség*, a *Vám- és Pénzügyőrség* valamint a *Büntetés-végrehajtás*. Ezzel a rendvédelmi struktúrával lépett be Magyarország az Európai Unióba.

A magyar rendvédelmi struktúra lényegesen eltér a nyugat-európaitól. Európa nyugati felében ugyanis fennmaradt a rendvédelem sokszínűsége abban a tekintetben is, hogy a központi államhatalom és az önkormányzatok között oszlik meg a rendvédelmi testületek irányítása. Magyarországon a permanens átszervezések ellenére makacsul fennáll a diktatúra azon hagyománya, hogy a fegyveres szervezetek a központi államhatalom kizárólagos kompetenciájába tartoznak, amelyeket – nyíltan vagy bújtatva – lehetőleg kézi vezérléssel irányítanak.

A rendszerváltás óta eltelt két évtized során a magyar rendvédelem ugyan ért el eredményeket, összességében azonban eredményeit tekintve elmarad a polgári és a pártállami időszaktól egyaránt. A kialakult helyzet okát abban látom, hogy:

- a személyi állomány színvonala ellentmondásosan fejlődött, a tiszti kar korlátozott mértékben képes ellátni a szakmai elit szerepkört;
- a testületek struktúrája csak részlegesen követi a bűnüldözési igényeket, merev, hivatali jellegű felépítése folytán rugalmatlan;
- a rendvédelem civil szerveződésének új formája alakult ki a polgárőrség formájában, azonban – annak ellenére hogy a szervezet vitathatatlan eredményeket éret el – hatékonysága messze elmarad az 1945 előtti civil szerveződésektől, melyek az úgynevezett közhatósági jogkör gyakorlásán alapultak;
- a rendvédelmi testületek személyi állományán belül a pártállam időszakában kialakult egészségtelen állománycsoport arányok nem változtak meg;
- a véderőnek a rendvédelembe történő bevonási lehetősége lényegében megszűnt annak ellenére, hogy a sorozott állományú haderőt hivatásos hadsereg váltotta fel.

A 93 000 km^2 területen 10 000 000 lakos körében hozzávetőlegesen 55 000 főnyi személyi állománnyal rendelkező rendvédelmi testületek szolgáltatják a közbiztonságot meglehetősen nehéz körülmények között.

Nem tekintem ugyan a vizsgálatom tárgyának, azonban a témához kapcsolódása miatt csupán kitekintés formájában mégis kitérek arra a körülményre, hogy a rendvédelmi testületek fogyatkozásával egyidőben a honvédség hadrafogható létszáma mintegy 25 000 főre csökkent oly módon, hogy elsősorban expedíciós műveletek végrehajtására alkalmas. E folyamattal párhuzamosan pedig az őrző–védő cégekben foglalkoztatottak létszáma oly mértékben gyarapodott, hogy ma már meghaladja a 100 000 főt. Ezen tevékenység már valóságos iparággá nőtte ki magát. Napjainkban a nemzetgazdaság egyik legerősebb területe az őrzés-védelem.

Megállapítható tehát, hogy a kiegyezéstől az ezredfordulóig összességében 5 periódus különböztethető meg. Nevezetesen a dualizmuskori, a tanácsköztársasági, a két világháború közötti, a pártállami és a rendszerváltás utáni. A rendszerváltás kivételével valamennyi rendvédelmi modellre az újrakezdés volt a jellemző.

Mivel a magyar történelem legutóbbi másfél évszázadát új politikai kurzusok létrejöttekor a rendvédelem újrakezdése jellemezte jogos a kérdés, hogy vajon miért került sor újrakezdésekre és mi volt azok lényege.

2. Miért került sor újrakezdésekre és mi volt azok lényege?

Álláspontom szerint e kérdésre az állam szerepének változásában találjuk meg a választ. A polgári rendvédelmi modell ugyanis a polgári állam viszonyai közt volt életképes. A pártállamba nem volt beil-

leszthető a polgári rendvédelmi modell, ezért, amikor magát a polgári államot kívánták átalakítani annak rendvédelmi struktúráját is felszámolták.

E folyamat a csendőrség sorsával érzékelhető a legszemléletesebben. Magyarország területén három ízben hoztak létre csendőr szervezetet, 1849-ben, l88l-ben és 19l9-ben. A testületet három ízben oszlatták fel, 1867-ben, 1919-ben és 1945-ben. Mindhárom alkalommal deklaráltan politikai és nem szakmai okok miatt. Két ízben azonban 1881-ben és 1919-ben reorganizálták a testületet a polgári magyar állam megerősítése érdekében. Amikor tehát nem a polgári állam megsemmisítése volt a cél a szervezet újraalakítására került sor.

A magyar rendvédelmi testületek újraalakításainak velejárója volt, hogy az új hatalom kádereit tömeges méretben biztos megélhetési forráshoz juttatta az állami költségvetés terhére a rendvédelmi struktúra átszervezése nyomán új személyi állomány felvételével. Ezzel pedig biztosította a rendvédelemben foglalkoztatottak hűségét az adott politikai formációhoz.

Érdekes jelenség azonban, hogy a visszaalakulás során a pártállami struktúra toldozott- foltozott rendvédelmi rendszerétől várják el, hogy a polgári állam részeként működjön hatékonyan. Nyilvánvaló, hogy az átalakulás bársonyos formája tette szükségessé ezt a megoldást. Elmaradtak azonban, vagy csak részlegesen valósultak meg a pártállami rendvédelem átalakításának azon mozzanatai, amelyek a nyugat-európai, illetve a korábbi magyar polgári rendvédelmi rendszerhez visszavezethették volna a jelenlegi hibrid magyar rendvédelmet.

3. Mi az újrakezdések hatása, a kontinuitás haszna?

Nem állítható egyértelműen, hogy csupán az újrakezdések vagy a kontinuitás hasznos. **(II. sz. melléklet)** Úgy gondolom azonban, hogy egyértelműen megállapítható a változás elkerülhetetlensége. Nevezetesen a polgári állam és a proletárdiktatúra állama gyökeresen eltér egymástól, ebből fakadóan a rendvédelmi modelljeik is eltérőek. Az átállás lehet gyors vagy lassú, de elkerülhetetlen.

Álláspontom szerint a lényeg nem abban van, hogy az államforma változásakor mennyit sikerül megőrizni az előző rendvédelmi modellből. Előbb vagy utóbb ugyanis a rendvédelemnek mindenképp igazodnia kell a létrejött állam egészéhez, illetve a környező hasonló típusú államok rendvédelméhez. Minél később jön létre az igazodás annál nehezebb annak megvalósítása. Fontosabbnak tartom azonban azt a témát, hogy az újrakezdések során sikerül e érvényesíteni a nemzeti sajátosságokat a kultúrkőr specifikumait. Az 1867-től megvalósult magyar rendvédelmi modellek akkor bizonyultak hatékonynak, ha megtalálták a nemzeti specifikumokhoz igazodás lehetőségét.

Mindezek alapján úgy gondolom, hogy a magyar rendvédelem terén az újrakezdés sem fejeződött még be, de hiányzik a kontinuitás is a nemzeti specifikumok rendvédelmi hasznosítása terén.

Jegyzetek:

[1] A HABSBURG-kormányzat az úgynevezett jogeljátszás elméletére hivatkozva szűntette meg a magyar államiságot. Eszerint az uralkodója ellen fellázadt népek valamennyi jogukat elveszítik. Ferenc József a fegyver jogán meghódított államnak tekintette Magyarországot, melyet tartományokra szabdalva olvasztott be birodalmába. A Horvátország és Erdély nélküli Magyar Királyságot 5 kerületre osztották Buda, Pozsony, Sopron, Kassa és Nagyvárad székhelyekkel. A kerületek 7-10 megyére oszlottak. Összesen 43 megyét alakítottak ki. Az új megyerendszer ugyan figyelembe vette a korábbi megyéket, azonban a kis vármegyéket összevonták, a nagyokat pedig szétválasztották. A 43 megyét pedig 244 járásra osztották fel. A közigazgatási egységek élére kinevezett tisztviselőket állítottak. Centralizált rendőrséget hoztak létre a városok számára. A kerületi székhelyeken rendőr igazgatóságok, a többi városban pedig rendőr különítmények működtek. E mellett vidéken csendőrséget állítottak fel. A 16 000 főnyi birodalmi csendőrségből 2 000 fő a Magyar Királyság területén létrehozott tartományokban teljesített szolgálatot.
CSIZMADIA

[2] GRATZ

[3] URBÁN: 1848/1849 rendvédelem ; URBÁN: Tervek és eredmények

[4] CSIZMADIA: op. cit.

[5] PARÁDI József: A magyar rendvédelem története

[6] SZIKINGER

[7] CSAPÓ

[8] E testületek: Magyar Királyi Pénzügyőrség, Magyar Királyi Vámhivatalok (tulajdonképpen nem minősíthető rendvédelmi testületnek, azonban a későbbi periódusokkal való összehasonlíthatóság érdekében e csoportban vizsgálom), Magyar Királyi Budapest Székesfővárosi Rendőrség, Magyar Királyi Fiumei Rendőrség, Magyar Királyi Nemesei Testőrség, Magyar Királyi Darabont Testőrség, Magyar Királyi Képviselőházi Őrség, Magyar Királyi Erdélyi Csendőrség, Magyar Királyi Csendőrség, Magyar Királyi Határrendőrség, Büntetés-végrehajtás, Magyar Királyi Koronaőrség, Magyar Királyi Mezőrendőrség.

[9] DEÁK: Államrendőrség ; Idem: Besúgóhálózat

[10] MEZNERICS – TORDAI

[11] GALÁNTAI: 135–138. p.

[12] A központi államhatalom által irányított regionális rendvédelmi testületként rnűködött a Magyar Királyi Budapest Székesfővárosi Rendőrség és a Magyar Királyi Fiumei Rendőrség, valamint a Magyar Királyi Erdélyi Csendőrség. A központi

államhatalom irányítása alá tartozóan országos hatáskörrel működött a Magyar Királyi Pénzügyőrség, a Magyar Királyi Vámhivatalok, a Magyar Királyi Nemesei Testőrség (1760-ban Mária Terézia Magyar Nemes Testőrség néven hozta létre, az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc kapcsán az uralkodó feloszlatta, majd 1867-ben Magyar Királyi Nemesi Testőrség néven újra létrehozta), a Magyar Királyi Darabont Testőrség, a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség, a Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Határrendőrség, a Büntetés-végrehajtás és a Magyar Királyi Koronaőrség. A Magyar Királyi Mezőrendőrség pedig az önkormányzatok és a központi államhatalom megosztott felügyelet alá tartozott, majd 1894 után erőteljes átszervezés nyomán teljes egészében az önkormányzatok felügyelete alá került.

[13] A kiegyezést megelőzően jött létre a Magyar Királyi Nemesi Testőrség elődszervezete (1760), és a Magyar Királyi Mezőrendőrség (1840), valamint a Magyar Királyi Koronaőrség (1790-ben majd I 853-ban)

[14] A Magyar Királyi Erdélyi Csendőrség (1876-1881) a császári csendőrségből vált le annak magyarországi megszüntetésekor.

[15]Magyar Királyi Pénzügyőrség, Magyar Királyi Vámhivatalok, Magyar Királyi Budapest Székesfővárosi Rendőrség (1872 előtt mindhárom egyesülő városnak Óbudának, Budának és Pestnek önálló rendőrsége volt), Magyar Királyi Fiumei Rendőrség, Magyar Királyi Darabont Testőrség, Magyar Királyi Képviselőházi Őrség, Magyar Királyi Csendőrség, Magyar Királyi Határrendőrség, Büntetés-végrehajtás.

[16] SZAKÁLY: Gondolat a csendőrségről ; Idem: Központosított csendőrség ; Idem: Csendőrség 1919-1941.

[17] PARÁDI József: Dualizmus közrendvédelmi tapasztalatai

[18] PARÁDI Ákos: Civil rendvédelem 1867-1945

[19] PARÁDI József: Rendvédelmi képzés

[20] RAVASZ

[21] ŐRY: Őszirózsás rendvédelem

[22] ŐRY: Katonapolitika 1918

[23] ŐRY: Vörös Őrség

[24] BORBÉLY – KAPY: 53. p., 64. p.

[25] BANGHA

[26] CSONKARÉTI – BENCZÚR

[27] PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*.

[28] A két világháború között a szuverén magyar állam központi államhatalmának alárendelt országos hatáskörű rendvédelmi testületek voltak: a Magyar Királyi Pénzügyőrség 1919–1945, a Magyar Királyi Vámhivatalok (ugyanabból a szempontból tekintem idetartozónak a vámhivatalokat, mint a dualizmus időszakában) 1919–1945, a Magyar Királyi Államrendőrség 1919–1930, a Magyar Királyi Rendőrség 1931–1945, a Magyar Királyi Testőrség 1920–1945, a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség 1919–1945, a Magyar Királyi Koronaőrség 1919–1945, a Magyar Királyi Csendőrség 1919–1945, Büntetés-végrehajtás 1919–1945, Magyar Királyi Vámőrség 1921–1930, a Magyar Királyi Határőrség 1931–1938, a Magyar Királyi Folyamőrség 1921–1938.

[29] A két világháború között folyamatos működő országos hatáskörű – a központi államhatalom közvetlenül irányított – önálló rendvédelmi testületek voltak: a Magyar Királyi Pénzügyőrség, a Magyar Királyi Vámhivatalok, a Magyar Királyi Testőrség, a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség, a Magyar Királyi Koronaőrség, a Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Büntetés-végrehajtás.

[30] DOMBRÁDY – TÓTH

A jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

BANGHA	—	BANGHA Ernő: *A Magyar Királyi Testőrség 1920-1944.* Budapest, 1990, Európa Kiadó.
BORBÉLY – KAPY	—	BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: *A hatvanéves magyar rendőrség 1881-1941.* Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.
CSAPÓ	—	CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története* 1881-1914. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannónia Könyvek./
CSIZMADIA	—	CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.* Budapest, 1975, Akadémia, 88-96. p.
CSONKARÉTI – BENCZÚR	—	CSONKARÉTI Károly – BENCZÚR László: *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. A Császári (és) Királyi Haditengerészet Dunai Flottillájától a Magyar Királyi Honvéd Folyamerőkig 1870-1945.* Budapest, 1991, Zrínyi Kiadó.
DOMBRÁDY – TÓTH	—	DOMBRÁDY Lóránd – TÓTH Sándor: *A Magyar Királyi Honvédség 1919-1945.* Budapest, 1987, Zrinyi Katonai Kiadó.
GALÁNTAI	—	GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth Könyvkiadó.
GRATZ	—	GRATZ Gusztáv: *A dualizmus kora.* 1-[1. köt. Budapest, 1934, Atheneum.
MEZNERICS – TORDAI	—	MEZNERICS Iván – TORDAI Lajos: *A magyar közigazgatás szervei 1867-1937.* Budapest, 1937, Magyar Közigazgatási Intézet.
PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.*	—	PARÁDI József et.al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1996[2], Osiris.

TANULMÁNYOK

DEÁK: Államrendőrség	—	DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. *Történelmi Szemle*, XLIX. évf. (2007) 3. sz. 351–372. p.
DEÁK: Besúgóhálózat.	—	DEÁK Ágnes: Államrendőrség és besúgóhálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861. *Századok*, CXL. évf. (2006) 6. sz. 1551–1574. p.
ŐRY: Őszirózsás rendvédelem.	—	ŐRY Károly: A rendvédelmi szervezetek az első világháború, az őszirózsás for-

radalom és a proletárdikatatúra időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* IV. évf. (1994) 5. sz. 42–54. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„Háború, forradalom, trianon"* című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

ŐRY: Katonapolitika 1918. — ŐRY Károly: Katonapolitika és hadseregszervezés az 1918-as polgári demokratikus forradalom idején. *Hadtörténelmi Közlemények,* LXXXIII. évf. (1970) 1–2. sz.

ŐRY: Vörös Őrség — ŐRY Károly: A Vörös Őrség gazdaságvédelmi feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* VIII. évf. (1998) 9. sz. 78–81. p. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 23-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem- történeti tudományos konferenciasorozatnak *„Gazdasági rendvédelmünk a X/X-XX században"* című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI Ákos: Civil rendvédelem 1867-1945. — PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867-1945. *Rendvédelem- történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* XV. évf. (2008) 18. sz. 28–51. p. A tanulmány korábbi változata 2004 október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés a és a békefenntartás szolgálatában Európában a X/X-XX században"* című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: A dualizmus közrendvédelmi tapasztalatai. — PARÁDI József: A dualizmus közrendvédelmi szervezetinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* II. évf. (1992) 3. sz. 21–28. p. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„Tradíció és korszerűség"* című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI József: Rendvédelmi képzés. — PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* XIII. évf. (2007) 16. sz. 90–93. p. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak *„A rendvédelmi szakképzés története"* című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővitett és átdolgozott változata.

RAVASZ — RAVASZ István: A Magyar Királyi Honvédség karhatalmi jogosultságai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* V. évf. (1995) 6. sz. 81–88. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rend védelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak *„A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme"* című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZAKÁLY: Gondolat a csendőrségről. — SZAKÁLY Sándor: Néhány gondolat a volt Magyar Királyi Csendőrségről. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* I. évf. (1991) 1. sz. 38–44. p. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rend védelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak *„A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervek kapcsolata 1848-1945"* című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővitett és átdolgozott változata.

SZAKÁLY: Központosított csendőrség. — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* III. évf. (1993) 4. sz. 51–58. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„Dualista Magyarország rendvédelme* " című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZAKÁLY: Csendőrség 1919-1941. — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* V. évf. (1995) 6. sz. 122–129. p. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme"* című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

SZIKINGER — SZIKINGER István: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korábanA Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* III. évf. (1993) 4. sz. 187–198. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„A dualista Magyarország rendvédelme”* című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

URBÁN: 1848/49 rendvédelem. — URBÁN Aladár: Az 1849/49-es szabadságharc rendvédelmi testületei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* I. évf. (1991) 1. sz. 7–16. p. A tanulmány korábbi változata 1990. április 24.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„A magyar rendvédelmi testületek és az önkormányzati szervek kapcsolata 1848-1945.”* című I. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

URBÁN: Tervek és eredmények. — URBÁN Aladár: Tervek és eredmények az 1848/49-es forradalom- és szabadságharc idején az önálló magyar rendvédelmi szervek létrehozására. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis),* II. évf. (1992) 3. sz. 11-21. p. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a *„Tradíció és korszerűség.”* című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÉZIRATOK

PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés. (MTA). Budapest, 1990.

Mellékletek jegyzéke:

I. sz. melléklet
A magyar rendvédelem testületei 1867–2010. 110

II. sz. melléklet
A magyar rendvédelem periódusai 1867–2010. 110

I. sz. melléklet

A magyar rendvédelem testületei 1867–2010

(A táblázat nem tartalmazza az elhárító és felderítő típusú állambiztonsági szervezeteket)

Ssz.	Testületek	Dualizmus (1967–1919)	Tanácsköztársaság (1919)	Két világháború között (1919–1945)	Pártállam (1946–1989)	Rendszerváltás után (1990–2010)
1.	Magyar Királyi Pénzügyőrség	(1967–1919)		(1919–1945)		
2.	Magyar Királyi Vámhivatalok	(1872–1919)		(1919–1945)		
3.	Magyar Királyi Fővárosi Rendőrség	(1872–1919)				
4.	Magyar Királyi Fiumei Rendőrség	(1916–1919)				
5.	Magyar Nemesi Testőrség	(1867–1919)				
6.	Magyar Királyi Darabont Testőrség	(1904–1919)				
7.	Magyar Királyi Képviselőházi Őrség	(1912–1919)		(1919–1945)		
8.	Magyar Királyi Erdélyi Csendőrség	(1876–1881)				
9.	Magyar Királyi Csendőrség	(1881–1919)		(1919–1945)		
10.	Magyar Királyi Határrendőrség	(1903–1919)				
11.	Magyar Királyi Büntetés-végrehajtás	(1867–1919)		(1919–1945)		
12.	Magyar Királyi Mezőrendőrség	(1840–1894)				
13.	Magyar Királyi Koronaőrség	(1867–1919)		(1919–1945)		
14.	Vörös Őrség		(1919)			
15.	Magyar Királyi Államrendőrség			(1919–1930)		
16.	Magyar Királyi Rendőrség			(1931–1945)		
17.	Magyar Királyi Testőrség			(1920–1945)		
18.	Magyar Királyi Folyamőrség			(1921–1938)		
19.	Magyar Királyi Vámőrség			(1922–1930)		
20.	Magyar Királyi Határőrség			(1931–1938)		
21.	Magyar Államrendőrség				(1945–1949)	
22.	**Magyar Rendőrség**				**(1949–)** →	→
23.	**Határőrség**				**(1956–)** →	→ **(–2007)**
24.	Határrendőrség				(1945–1949)	
25.	Honvéd Határőrség				(1945–1949)	
26.	Vám- és Pénzügyőrség				(1945–) →	→ (–2010)
27.	**Nemzeti Adó- és Vámhivatal**					**(2011–)** →
28.	**Büntetés-végrehajtás**				**(1945–)** →	→
29.	Államvédelmi Hatóság				(1949–1953–1956)	
30.	Karhatalom				(1956–1972)	
31.	Kormányőrség				(1956–) →	→ (–1994)
32.	Iparőrség				(1953–1960)	
33.	Polgári Fegyveres Őrség				(1961–) →	→ (–1991)
34.	**Fegyveres Biztonsági Őrség**					**(1992–)** →

II. sz. melléklet

A magyar rendvédelem periódusai 1867–2010

Ssz.	Szempontok	Dualizmus (1967–1919)	Tanácsköztársaság (1919)	Két világháború között (1919–1945)	Pártállam (1946–1989)	Rendszerváltás után (1990–2010)
1.	Felkészültség irányítás	Kiváló	Rossz	Kiváló	Megfelelő	Megfelelő
2.	Diszlokáció és struktúra	Kiváló	Rossz	Kiváló	Megfelelő	Megfelelő
3.	Civil szerveződések	Kiváló	—	Kiváló	Rossz	Megfelelő
4.	Személyi állomány belső arányai	Kiváló	—	Kiváló	Rossz	Rossz
5.	Véderő a rendvédelemben	Összhang	Összhang	Összhang	Összhang	—
6.	Rendvédelmi testületek összesített létszáma	35 000–40 000	35 000–40 000	35 000–40 000	80 000–90 000	50 000–60 000

Fontos elem a személyi állomány szakmai identitástudata. A Tanácsköztársaság és a pártállam időszakában a nemzeti identitástudatot a proletár internacionalizmus eszméjével igyekeztek helyettesíteni. A rendszerváltás utáni időkben azonban az identitástudatról igyekeztek tudomást sem venni, elhanyagolták.